

THE EFFECTS OF COVID-19 ON THE WORLD BANKING SYSTEM

Mehmet Arda YILMAZ*

*Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, Edirne Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, mehmetardayilmaz@trakya.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2757-1404

Received Date: 07.04.2022 Revised Date: 17.06.2022 Accepted Date: 05.07.2022

Copyright © 2022 Mehmet Arda YILMAZ. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

COVID-19 (coronavirus), which emerged in the city of Wuhan, China, and which was later defined as a pandemic by the World Health Organization and negatively affected many sectors of our country, spread all over the world. The epidemic spreads by affecting the economic, social and cultural areas. The COVID-19 (coronavirus) epidemic affected our country and the world in a short time, causing serious health risks, and also affected the banking sector. The World Bank, which is one of the important institutions for the healthy functioning of the financial system, has taken the necessary measures as soon as possible to protect itself from the negative effects of the epidemic and to perform its banking functions safely. In addition, in this difficult period, the World Bank system quickly created the technological infrastructure that will have stronger and more durable structures without wasting time. In this study, the risk profile faced by the World Bank sector during the coronavirus process, which is critical in delivering blood to productive areas in the financial system, as well as the changes in measures, support programs and service provision are examined.

Keywords: Covid-19, World Banking, System

COVID-19'UN DÜNYA BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ

ÖZET

Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkan COVID-19 (koronavirüs), daha sonra Dünya Sağlık Örgütü'nün pandemi olarak tanımladığı ve ülkemizin birçok sektörünü olumsuz yönde etkileyen salgın tüm dünyaya yayılmıştır. Salgın ekonomik, sosyal ve kültürel alanları etkileyerek yayılmaktadır. COVID-19 (koronavirüs) salgını kısa sürede ülkemizi ve dünyayı etkisi altına alarak ciddi sağlık risklerine yol açarken bankacılık sektörünü de etkiledi. Finansal sistemin sağlıklı işleyişi için önemli kurumlardan biri olan Dünya Bankası, salgının olumsuz etkilerinden korunmak ve bankacılık işlevlerini güvenle yerine getirmek için bir an önce gerekli önlemleri almıştır. Ayrıca, bu zor dönemde Dünya Bankası sistemi, zaman kaybetmeden daha güçlü ve dayanıklı yapılara sahip olacak teknolojik altyapıyı hızla oluşturmuştur. Bu çalışmada, finansal sistemdeki verimli alanlara kan ulaştırılmasında kritik önem taşıyan koronavirüs sürecinde Dünya Bankası sektörünün karşılaştığı risk profilinin yanı sıra önlemler, destek programları ve hizmet sunumlarındaki değişiklikler inceleniyor.

Anahtar kelimeler: Covid-19, Dünya Bankacılık, Sistem

1. GİRİŞ

İnsanlarda ve hayvanlarda ciddi hastalıklara, can kayıplarına neden olabilen ve birden fazla türü bulunan virüsler, koronavirüsler olarak tanımlanmaktadır. 27 Aralık 2019'da Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından pandemi ilan edilen COVID-19 (koronavirüs) ilk olarak ortaya çıktı. Wuhan'daki bir hastane, ilk kez şiddetli pnömonili üç hastayı doğrularak, şehrin hayvan pazarında 49 yaşındaki bir kadın balıkçının tarihindeki ilk vaka oldu. Çok kısa sürede Çin'den sonra dünyanın birçok ülkesine yayıldı.

Sınırlar dahilinde, insanların sosyal mesafeye uymayan şekillerde gruplar halinde bir araya gelmelerini engelleyecek tedbirler, yasaklar ve kısıtlamalar uygulanmaktadır. Koronavirüs tedbirleri kapsamında sokağa çıkma yasağı getirildi, işyerlerine gidiş kısıtlamaları getirildi, bazı işletmelerin faaliyetleri geçici olarak durduruldu, esnek çalışma durumları veya evden çalışma başladı. Pandemi birçok alanı ekonomik, sosyal ve kültürel olarak olumsuz etkiledi. COVID-19 nedeniyle birçok ülkede sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam durma noktasına geldi. Küresel pandemi, sektör bazında ekonomik ve finansal faaliyetler üzerinde olumsuz bir etki yaratırken, bu olumsuz etkiler bazı sektörlerde oldukça yüksek, bazılarında ise minimum düzeyde olmuştur. Ancak küresel salgına tepkinin bazı sektörler için olumlu olduğu görülebiliyor. Küresel salgın COVID-19, finansal sistemin bel kemiği olan bankacılık sektörünü de etkiledi. Bankalar, bankacılık faaliyetinin geçici olarak yavaşlaması ile kısıtlamaların ve kontrollerin uyum aşamasından etkilendi.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, COVID-19 küresel salgınının Dünya Bankası sektörü üzerindeki etkisini incelemek ve bankacılık sektörünün salgınla mücadeledeki faaliyetlerini araştırmaktır. Bunu başarmak için, Dünya Bankası sektörlerinin amaçlanan işlevlerini tam olarak yerine getirmelerine yönelik düzenlemelerin gözden geçirilmesi, ekonomik büyümeyi destekleyen ve yatırım sürekliliğini sağlayan bir destek paketinin önemini altını çizmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmanın önemi, Dünya Bankacılık Sistemi'nin küresel salgın, hızlı ve dinamik değişimler karşısındaki kararlı duruşunun ve finansal sistemin istikrarını sağlamadaki başarısının altını çizmektir.

1.1. Covid-19'un Dünya Bankacılık Sistemine Etkileri

Covid-19 pandemisinin neden olduğu büyük makro-finansal şok, benzeri görülmemiş bir küresel durgunluğu hızlandırmış ve finans sektörünü zora sokmuştur. Pandeminin etkisini azaltmayı hedefleyen dünya çapındaki finans sektörü yetkilileri, temel piyasaların iyi işleyişini korumak ve kredi ve ödemeler dahil olmak üzere reel ekonomiye kritik finansal hizmetlerin sağlanmasını sürdürmek için geniş kapsamlı bir dizi destek önlemi uygulayarak tepki göstermiştir.

Tablo: 1. Küresel Ekonomik Göstergeler

	Tahminler			
	2019	2020	2021	2022
Büyüme hızı (yüzde)				
Dünya	2,9	-3,3	6,0	4,4
Gelişmiş ülkeler	1,7	-4,7	5,1	3,6
Gelişmekte olan ülkeler	3,7	-2,2	6,7	5,0
Ticaret hacmi (değ., yüzde)	1,0	-8,5	8,4	6,3
Enflasyon (yüzde)				

Dünya	3,8	2,7	3,7	3,1
Gelişmiş ülkeler	1,4	0,7	1,6	1,7
Gelişmekte olan ülkeler	5,1	5,1	4,9	4,4
Kamu borç stoku / GSYH (yüzde)				
Gelişmiş ülkeler	103,8	120,	122,	121,7
Gelişmekte olan ülkeler	54,1	63,4	64,0	66,0
Emtia fiyat endeksi (2005=100)	117,6	105,	134,	129,7

Kaynak: IMF, Dünya Ekonomik Görünümü, Nisan 2021

Gelişmiş ülkelerin merkez bankalarında deflasyonla mücadele amacıyla genişleyici para politikaları uygulanmıştır. Piyasalara borç verilme faiz oranlarında indirim olurken, varlık alım programlarıyla bilançoların büyütüldüğü görülmektedir. Para politikalarına ek olarak, talepleri destekleme amacıyla toplum için gerçekleştirilen programlar doğrultusunda genişleyici mali politikaların da kullanılmış olduğu bir gerçektir (TBB, 2021: 13).

Uluslararası kuruluşların araştırmalarına göre, “*destekleyici ve genişleyici*” tedbirlere karşın, küresel ekonominin 2020’de %3,3 oranında daraldığı düşünülmektedir. Daralmanın gelişmiş ülke ekonomilerinde %4,7, gelişmekte olan ülke ekonomilerindeyse %2,2 seviyesindedir. Sağlıkta ve ekonomide uygulanan tedbirlerle beraber, aşı çalışmalarının da pozitif etkisi ile 2021’de pandeminin etkisinin azalması beklenmektedir yine küresel ekonominin %6 seviyesinde büyüyeceği düşünülmektedir (TBB, 2021: 13).

Küresel Ticaretin Hacmi

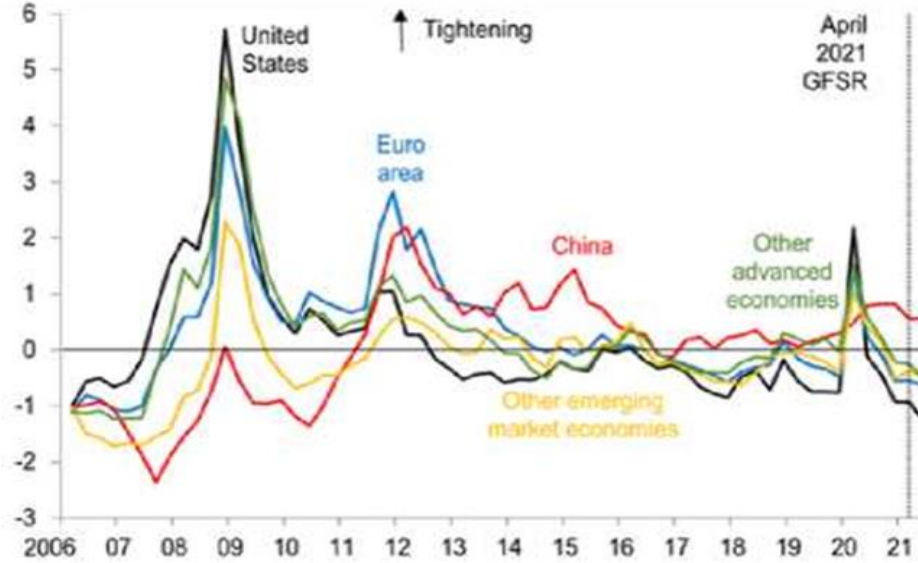
Küresel arz zincirinin kırılmalar sebebiyle küresel ticaretin %8,5 daraldığı görülmektedir. Emtia fiyatlarında %11 gerileme olmuştur. IMF 2021’de ekonominin toparlanacağı beklentisindedir ve bu beklentiye paralel olarak küresel ticaretin de %8,4 artacağı düşünülmektedir (TBB, 2021: 13).

Enflasyon

Küresel ekonomide enflasyon oranlarına bakıldığında enflasyonun 2020’de hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler düzeyinde gerilediği görülmektedir. Bahse konu dönemde enflasyon, gelişmiş ülke ekonomilerinde %0,7 seviyesinde gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde de enflasyon oranı %5,1 düzeyindedir. Azalan küresel talep sebebiyle gerilemiş emtia fiyatlarında 2020’nin son çeyreği itibarıyla toparlanma ve yükseliş görülmektedir (TBB, 2021: 14).

1.2. Krediler, Faizler ve Yatırımlar

Covid-19 salgınının yayılması global ekonomik beklentilerin düşmesine ve finans piyasalarının sarsılmasına sebep olmuştur. Global ekonomi ile alakalı büyüme ve istihdam tahminlerinin, ileri tarihlere yönelik negatif yönlü revizelerinin olduğu görülmektedir. Özel olarak bankaların ve diğer finans kurumlarının global hisse senetlerinin fiyatlarında düşme olmuştur; kredi marjlarıysa, özellikle ekonomisi gelişmiş ülkelerdeki değerli olmayan hisse senetleri için artmıştır. Yine merkez bankaları da önemli faiz indirimleri yapıp ve/veya likidite sağlayarak piyasalara destek vermişlerdir (Acharya ve Steffen, 2020). Salgının yarattığı negatif “*etkiyi azaltmayı hedefleyen dünya çapındaki finans sektörü yetkilileri, temel piyasaların iyi işleyişini korumak ve kredi ve ödemeler dahil olmak üzere reel ekonomiye kritik finansal hizmetlerin sağlanmasını sürdürmek için geniş kapsamlı bir dizi destek önlemi uygulayarak tepki gösterdi.*” (Feyen vd., 2020). Aşağıdaki tabloda mevcut finansal durum endeksleri tablosu görülmektedir (International Monetary Fund, July 2021: 17):

Tablo 2. Küresel Finansal İstikrar Raporu Nisan 2021

Kaynak: “Bloomberg Finance L.P.; Haver Analytics; and IMF staff calculations.”

Not: GFSR = *Global Financial Stability Report (Küresel Finansal İstikrar Raporu)*

Covid-19 varyantlarının yarattığı korku ve endişelerinden kaynaklı olarak dünya genelinde enflasyonun yükseleceği beklentileri olmuştur. Fakat beklenilen aksine özellikle ekonomisi gelişmiş ülkelerde finans koşulları global ekonomik krizden önceki son duruma gelmiştir. Bu rahatlamamanın arkasında yatan sebep artan öz sermaye değerlendirmeleridir. Pek çok ülkede para politikasında uygulanan sıkılaştırmalar, varlık fiyatları üzerinden kazanımları dengelemiştir (International Monetary Fund, July 2021: 17).

Tablo 3. 45 Ülkenin Resmi Faiz Oranları 31 Aralık 2020

Ülke/Bölge	Resmi faiz oranı	Son değişiklik	Pandeminin başlamasından beri olan değişim (Mart 2020)
İsviçre	-0.75	Ocak 2015	=
Danimarka	-0.60	Mart 2020	0
Japonya	-0.10	Ocak 2016	↓
Euro Bölgesi	0	Mart 2016	=
Bulgaristan	0	Ocak 2016	=
Norveç	0	Mayıs 2020	↓
İsveç	0	Ocak 2020	=
Avusturya	0.10	Kasım 2020	↓
İsrail	0.10	Nisan 2020	↓
Polanya	0.10	Mayıs 2020	↓
İngiltere	0.10	Mart 2020	↓
Bağımsız Samoa Devleti	0.19	Haziran 2016	=
Kanada	0.25	Mart 2020	↓
Çek Cumhuriyeti	0.25	Mayıs 2020	↓

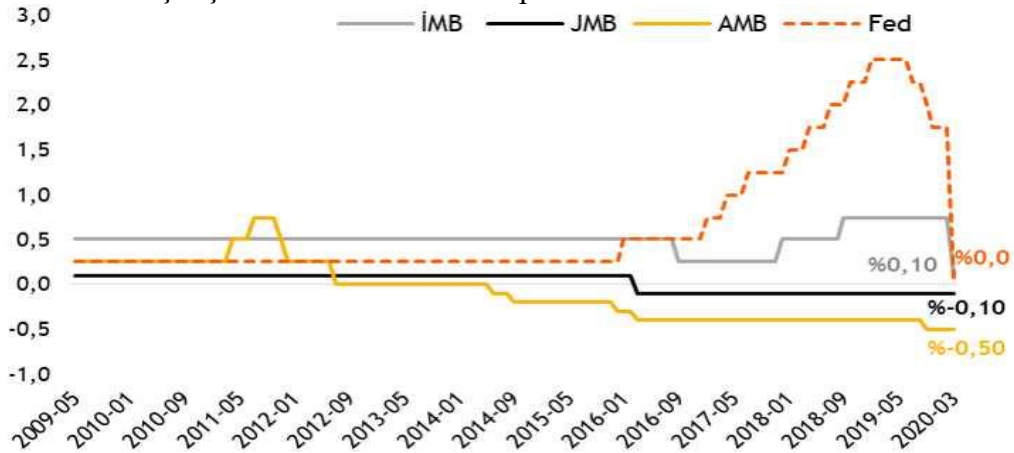

Yeni Zelanda	0.25	Mart 2020	↓
Peru	0.25	Nisan 2020	↓
ABD	0.25	Mayıs 2020	↓
Şili	0.50	Aralık 2020	↓
Jamaika	0.50	Ağustos 2019	=
Fiji	0.50	Kasım 2011	=
Tayland	0.50	Aralık 2020	↓
Güney Kore	0.50	Mayıs 2020	↓
Kostarika	0.75	Aralık 2020	↓
Paraguay	0.75	Aralık 2020	↓
Macaristan	0.90	Mayıs 2016	=
Arnavutluk	1	Haziran 2016	=
İzlanda	1	Mayıs 2020	↓

Kaynak: Carbó, Cuadros y F. Rodríguez (2021).

Tablo 3'te görüldüğü üzere 45 ülkenin resmi faiz oranları %1'de veya bu rakamın altında kalmaktadır. Salgının başlamasından beri sadece Danimarka resmi faiz oranlarını yükseltmiştir; fakat bu artıştan sonra bile hâlâ dünyadaki en düşük faiz oranlarından birine sahiptir (-%0.60). Var olan düzeyde, faiz oranları, temel bankacılık işlemlerinin ötesinde ek negatif finansal etkiye sahiptir. Finans piyasalarının yapısı (bankaların dışındaki kurumların ve gölge bankacılığın yaygınlaşması) ve likidite düzeyleri (likidite birikimlerinin ve kısa vadeli likidite bozulmaları) da olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca, uzlaşmalı olmayan para politikalarında güvencelerin sıklıkla kullanılması, borç piyasalarının önemiyle birlikte finansal istikrara dönük birtakım riskleri de artırmıştır. Piyasada çok düşük oranlarla sağlanan likiditenin artması, normal zamanda başarılı olması zor olan veya güçlü rekabetin olduğu pazarlarda yapılanmasını yenilemek zorunda olan şirketlerin daha çok ayakta kalmasını sağlamıştır. Pandeminin ilk dönemlerinde piyasalarda istihdamı düşeceği ve çöküşün olacağı düşünülse de tahvil piyasalarında uzun vadeli yüksek riskli finansman varlığı, piyasadaki olumsuzlukların kısmi de olsa ortadan kaldırılması için etkili olmuştur. Ayrıca pazardaki negatif yönlü oranlar yatırımcıların pazar fiyatı oluşumu ve ekonomik beklentilerini olumsuz etkilemiştir. Bu etkilerse para, hisse senedi ve emlak piyasalarında önemli bozulmaları beraberinde getirmiştir (Carbó, Cuadros y F. Rodríguez, 2021).

Tablo 4. Gelişmiş ülke merkez bankaları politika faiz oranları

Kaynak: Bloomberg

Dünya genelinde ilk başta ABD Merkez Bankası (Fed) olmak üzere para politikalarında gevşemenin ve parasal genişlemenin adımlarını atmış olan merkez bankalarıyla beraber hükümetler de piyasaları hareketlendirmek adına ilave teşvik paketleri açıklamıştır. Ülkeler öncelikli olarak şirketler için hükümet garantili krediler, salgının etkilemiş olduğu çalışanlara gelir teşvikleri, vergilerde ve ödemelerde ertelemeler olarak pek çok tedbiri devreye sokmuştur (Şaklaroğlu vd., 2020: 6).

Fed, Covid-19 salgının küresel finans piyasalarında doğurduğu paniği ortadan kaldırma ve ekonomiler üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi sınırlandırma maksadıyla iki kere olağanüstü toplantı yapmış ve politika faizlerinde önce 50, daha sonra da 100 baz puan indirimi gerçekleştirmiştir. Böylelikle 1,50-1,75 aralığında olan faizler sıfırlanmıştır. Fed faiz indirimleriyle beraber piyasalara kredilerle likidite sağlamak amacıyla da birtakım kararlar alıp bu kararları açıkladı ve parasal genişleme programına geri döndü. Bunlardan başka Fed bankaların zorunlu karşılık oranlarını sıfıra indirmiştir. Ayrıca Fed dolar likiditesini karşılamak maksadıyla “Kanada, AB, İngiltere, Japonya, İsviçre, Avustralya, Brezilya, Güney Kore, Meksika, Singapur, İsveç, Norveç, Danimarka ve Yeni Zelanda”yla swap hattı kurmuş ve ekonomik sorunlar ile mücadele amacıyla “finansal kriz dönemi” programları geliştirip genişletmiştir. Yeni kurulan swap hatlarının en az altı ay süresince korunacağı da Fed tarafından duyurulmuştur. Öncesinde 700 milyar dolar olarak açıklanmış olan parasal genişleme programı doğrultusunda, 23 Mart'ta “sınırsız varlık alımı” da beraber yeni önlemler açıklanmıştır. Yine bireysel müşterilere, büyüklü küçüklü bütün işletmelere ve yerel yönetimlere kullandırılma maksadıyla 2,3 trilyon dolar kredi desteği de açıklanmıştır (Şaklaroğlu vd., 2020: 6).

Fed kurulduğundan bu yana ilk olarak art arda iki kere olağanüstü toplantı yapması ve alınmış olan büyük tedbirler ilk olarak paniğin artmasına sebep olmuş, pandeminin etkisinin beklenenden daha çok olabileceği kaygısını doğurmuştur. Salgının arkasından atılan maliye politikası adımları ve bunlara ek olarak Çin ve Avrupa'da vaka sayısının artış hızında görülen yavaşlamayla var olan panik havasının biraz dağılmıştır. Fakat atılmış olan adımların ekonomi için olan katkısı henüz net olarak belirlenememiştir. Amerikan merkez bankası Fed'in ardından “Japonya, Çin, İngiltere, Avustralya, Malezya, Katar, Moldova, Ürdün, Letonya, Türkiye, Hindistan, Hong Kong, Yeni Zelanda, Brezilya, Meksika” merkez bankaları da faiz indirimlerine gitmiştir (Şaklaroğlu vd., 2020: 6).

Dünya genelinde para politikasındaki gevşemeyle, COVID-19 salgının doğurduğu kriz esnasında makro ve mikro ihtiyati tedbirlerin hafifletilmesi birleşince, bu tedbirler bütününe banka kredileri üzerindeki etkisi, aynı tedbirler ile alakalı etkilerden daha fazla olup olmadığını anlama çok önemlidir. Bu durum, geniş para politikasıyla ihtiyatlı politikanın tamamlayıcı mı yoksa ikame mi olduğuyla alakalıdır. Eğer söz konusu politikalar birbirini tamamlıyor ise, bu da sıkı eşgüdümün yararlarına işaret edecektir. Bunun gerekçesiye, para politikası hedeflerinin ortaya konmasında finansal istikrarın göz önünde bulundurulmasını kapsayan para politikalarının “rüzgâra karşı meyilli” yönelimi ile alakalı fakat bundan da farklıdır (Woodford 2012, Borio 2014 ve Svensson 2017'den akt. Altavilla vd., 2020).

Pandemi süresince ekonomik müdahale politikaları sayesinde bankaların kredi kullandırmasında önemli bir daralmanın ve reel ekonomik aktivitenin çöküşüne engel olunmuş, fonlamaya erişimin bozulmasının önüne geçilmiştir. Böylelikle finans piyasalarının oynamalarında ters dengeyi önlenmiştir. Bu tedbirler, bankaların para piyasasındaki rollerinin devam etmesinde fayda sağlamıştır. Daha önce yaşanan

ekonomik krizlerde firmaların istihdamlarında görülen azalmanın bu pandemi krizine karşı alınan ekonomik tedbirlerle önüne geçilmiştir. Firmalara sağlanan uzun vadeli düşük faizli krediler ve var olan kredi borçlarının ertelenmesi reel ekonomide etkili olmuştur. Yine tüketici kredi türlerinde uygulanan düşük faizlerde piyasaların durgunlaşmasının önüne geçmiştir (Altavilla vd., 2020).

Dünya üzerinde gelişen teknoloji ve sanayinin etkisiyle başlayan küreselleşmenin etkisiyle beraber sermaye hiçbir engelle takılmadan uluslararası dolaşmaya başlamış ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerin sınırlarından içeriye girmiştir. En az iki ülke olmak üzere farklı ülkelerde faaliyetleri olan çok uluslu şirketlerse son dönemde gerek doğrudan yabancı yatırım yoluyla (DYY) gerekse de portföy yatırımları ile yine gelişmekte olan ülke pazarlarında ürünlerini pazarlama arayışındadırlar. Özellikle DYY yolu ile kendi ülke pazarlarından dışarıya açılarak uluslararası pazarlara giren şirketler gitmiş oldukları ülkelerde yeni bir şirket kurmakta ya da kurulmuş olan bir şirketi satın almaktadırlar. Böylelikle yeni pazarlara açılmış olan şirketlerin yapmış oldukları DYY ile hem yatırım yapan şirketler hem de yatırımın yapıldığı ülkeler kazanım elde etmektedir (Güney ve Hopoğlu, 2021: 57).

Covid-19 pandemisi süresince ülkeler ellerinde olan kaynaklarının büyük bir kısmını acil tedbir paketleri için kullanmak zorunda kaldıklarından yeni yatırımlar için piyasada yeteri kadar sermaye kalmamıştır. Zaten piyasalara hâkim olan belirsizlikler hem yerli hem de yabancı yatırımcıların risk alıp yatırım yapmasının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Özellikle DYY yolu ile küresel ekonominin dalgalanmalarından etkilenen gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri bu duruma maruz kalmaktadır. Pandemiyle beraber özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine yapılan yatırımların sağladığı sermaye akışlarında ani bir kesilme yaşanmıştır ve bu durumun da kısa vadede düzelmesi mümkün değildir (Brooks v.d., 2020: 1-4). Yine, pandemi öncesinde yavaşlamış olan gelişmekte olan ülkelerin ekonomi piyasalarında gerçekleştirilen spekülasyonların etkisi pandemi boyunca iyiden iyiye açığa çıkmıştır. “Spekülatif sıcak para hareketleri” 1980’li yıllardan bu tarafa hızlanmış olan küreselleşmeyle beraber özellikle finans sektörü oturmamış olan ekonomiler için büyük bir kriz riskini ortaya çıkarmaktadır (Lighthizer, 2020).

Pandemi sürecinde dünya genelinde yatırımlar konusunda sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Başlangıçta Çin kaynaklı arz şokundan kaynaklı olarak küresel ticaret negatif etkilenmiş, tedarik zincirleri kırılmıştır. Sonrasında yatırımcılar ekonomide küçülmelerin kaçınılmazlığını anlamış ve finans piyasalarında çözülme başlamıştır. Günümüzdeyse Çin, Avrupa ve ABD, tüketim ve yatırım harcamalarında olumsuz etki yaratan önemli bir talep sorunuyla karşılaşmıştır.

Ülkelerin hem yurtiçi yatırımlarına hem de yurtdışı yatırımlarına yönelik tedbirler almak zorunda kaldığı bu dönemde ABD, ülke dışına yapılan yatırımların sonlandırılması ve yurtdışında faaliyet gösteren Amerikan fabrikalarının da yeniden ülkeye getirilmesi yönünde çağrılar yapmıştır (Lighthizer, 2020).

Yatırımların yavaşlamış olduğu bu dönemde yatırım bankalarının işleri de sekteye uğramıştır. Yine dönemin getirisi olan uzaktan çalışma zorunluluğu da yatırım bankacılığı için başka bir sıkıntı olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü yatırımcılarla yüz yüze gerçekleştirilmesi gereken görüşmeler zorlaşmış; taraflara aracılık etme, durum tespiti yapma, satın alma süreçleri bu durumdan olumsuz olarak etkilenmiştir. Bu süreçte yatırımcı firmaların Covid-19 krizine karşı gösterdikleri dayanıklılık yatırım bankacılığının gelecek dönemlerdeki pozisyonları için belirleyici olacaktır.

1.3. Operasyonel Etkiler

Bankacılık sektörü, Covid-19 krizinin acil baskılarını başarıyla atlattı. Düşünceler acil krizin ötesinde bir dünyaya yönelirken, güçlü bir toparlanma için güçlü bir bankacılık sektörüne ihtiyaç duyulmaktadır. “İkinci dalga” riskinin devam ettiği düşük faiz oranı, düşük kârlılık ortamında, bankalar verimliliği artırıp dayanıklılık oluştururken müşteri ihtiyaçlarına da odaklanmaktadır (Bellens, 2020).

Covid-19 pandemisine yanıt vermek için alınan ilk kriz önlemleri yavaş yavaş hafiflemeye başlarken, finans kurumları son aylarda operasyonlarının sonuçlarından çıkardıkları dersleri incelemeye başlamıştır. Birçok bankacılık çalışanı, ticaretten finansal danışmanlık hizmetlerine kadar kritik ticari faaliyetleri sürdürürken teknolojinin getirdiği kolaylıklar sayesinde karantina sırasında evden çalışmayı sürdürmüştür (Bellens, 2020).

Ayrıca, bankacılık sektörü, piyasaları (hem bireyler hem de şirketler bazında) düşük faizli kredilerle desteklemektedir. Müşteriler, bankalarca sağlanan kolaylıklar sayesinde kredi olanaklarına daha fazla erişim sağlayabilmiştir. Bankacılık sektörü, çeşitli hükümetlerin mali paketlerinin dağıtılmasında da önemli bir rol oynamıştır (Bellens, 2020).

Pandemi yavaşlamış olsa da beraberinde getirmiş olduğu zorluklar henüz bitmemiştir. Küresel ekonomi, yaygın işsizlik -ABD'deki işsizlik oranı Temmuz 2020'de %11'di- artan hükümet açıkları nedeniyle aşırı zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde işletmeler hayatta kalmak için mücadele etmektedirler.

Dünya genelinde pandemi sürecinde özellikle de kapanmaların olduğu dönemlerde bankalar gerek esnek-uzaktan çalışma sistemiyle gerekse de dijital bankacılık uygulamalarıyla müşterilerinin yanında olmaya devam etmiştir (Müftüler Baş, 2020: 21). Bu süreçte bankacılık sistemi içerisinde faaliyet gösteren birçok kurumun kendini sorgulayarak test etmesine de vesile olmuştur. Herhangi bir beklenmedik kriz sonrasında alınması gereken önlemler masaya yatırılmış gerek sistem uygulamaları gerekse insan kaynakları konusunda görülen eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca banka şubelerinin fiziksel koşulları da Covid-19 ile mücadele kapsamı doğrultusunda uygulanan “sosyal mesafe” kurallarına göre yeniden dizayn edilmiştir.

1.4. Gelir Kaybı ve Likidite

Kârlılık ve likidite bir bankanın pazardaki payının ve etkinliğinin ölçülmesinde iki ana unsurdur. Kârlılık, bankaların yönetimi tarafından fon kaynaklarının hissedarlar için değer yaratma ve anaparayı artırma amacıyla etkili bir biçimde kullanım becerisinin niceliksel bir ölçüsüdür. Bu sebeptendir ki bankalar kârlılıklarını arttırdıkça piyasada kendilerine duyulan güven artar. Bankalar kâr ve gelir kalemleri olan faizler, faiz dışı gelirler, net kârlar ile kârlılık düzeylerini arttırabilmektedirler. Gelir kaybıysa kârlılığın tersine olarak bankaların içinde bulunulan piyasa koşulları ve ekonomik krizler sebebiyle gelirlerinin düşmesi demektir.

Likidite, bankaların varlıklarını kısa vade içinde sorunsuzca, değer kaybı yaşamadan nakde dönüştürme yeteneğidir. Bu sebeple bankalar fon yönetimi uygulamalarıyla; likidite düzeylerini, mali sorumluluklarını zamanında gerçekleştirebilecek ve müşterilerinin likiditeye gereksinim duyduklarında bu sorumluluklarını zamanında gerçekleştirecek seviyede tutmak için çalışırlar (Kandemir ve Arıcı, 2013: 65). Covid-19 pandemisinden kaynaklı dünya genelinde görülen ekonomik kriz ve durgunluk ilk etapta tüm sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektörü üzerinde de şok etkisi yarattı. Bu durum özellikle de likidite baskısı ve önemli finansal aksamaların olduğu devlet bankacılık sistemi fonlama piyasalarında kendini gösterdi.

Pandeminin başlangıcından itibaren, bireylerin bankalarla olan ilişkileri daha da artmıştır. Bu da bankaların likidite gereksinimlerini arttırmış ve merkez bankaları sorunun üstesinden gelebilmek için piyasalara likidite enjekte etmiştir (Gounopoulos vd., 2021: 27-28). Pandemi süresince yapılan araştırmalar ailelerin geleceğe yönelik önlem olarak tasarrufları artırdığını göstermektedir. Ekonomik beklentilere yönelik olumsuz bir şok, bankalardaki mudileri, hesaplarının tamamı olmasa da ani, büyük para çekme işlemlerine yönlendirmiştir. Bu da bankaların nakit sorunu yaşamasına sebep olmuştur (Walters, 2020).

Pandeminin devam etmesiyle beraber piyasalara hâkim olan güvensizlik ve endişe ortamı sonucunda bankalar kullandıkları kredileri tahsil etmekte zorluk yaşamıştır. Yine bunlara ilaveten azalan işlem hacimleriyle beraber banka gelirlerinde de azalma olmuştur. Bunların sonucunda da likidite hacimleri, riskli varlık miktarları, kârlılıkları ve sermaye yeterlilikleri negatif yönde etkilenmiş ve bankalar gelir kaybına uğramıştır (Walters, 2020).

1.5. Müşteri Davranışlarındaki Değişim

Covid-19 dünya çapında tüketici davranışlarını kökten etkilemiştir. Bankalar, pandemiden sonrasında müşteri davranışlarındaki bu değişimin devam edip etmeyeceği konusu üzerinde durmaktadırlar. Aslında pandemiden çok önce diğer tüm sektörlerle birlikte bankacılık sektöründe de çağın getirisi olan teknolojinin sunduğu dijital dönüşüm uygulamalarıyla bankalar ürünlerini ve hizmetlerini müşterilerine sunmaya başlamışlardı (Bellens, 2020). Dünya çapında 140 ülkede denetim ve danışmanlık hizmeti vermekte olan Ernst & Young (EY), “pandeminin tüketici duyarlılığı ve davranışı üzerindeki etkisini araştırma” amaçlı tüketiciler üzerinde gerçekleştirdiği bir anket sonucunda *EY Geleceğin Tüketici Endeksi'ni* oluşturmuştur. EY tüketici cevaplarından Covid-19 sürecinde tüketicilerin davranışlarının dört şekilde değişmiş olduğunu tespit etmiştir (Bellens, 2020):

1. Tüketicilerin bankacılık hizmetlerine ulaşma alışkanlıkları değişmiştir:

EY'nin gerçekleştirdiği anketin sonuçlarına göre ankete katılanların %43'ü Covid-19 nedeniyle bankacılık hizmetlerine ulaşma yöntemlerinin değiştiğini söylemiştir. Aslına bakılırsa bu sonuç şaşırtıcı değildir nitekim pandemi nedeniyle yaşanan karantinalar ve kapanmalar bu durumu hem bankalar hem de müşteriler için zorunlu kılmıştır. Ankete katılanların üçte ikisi gerçek dünyadaki banka şubelerini daha az ziyaret ettiklerini bildirmiştir. 2020'nin Ocak ayından sonra birçok ülkede yaşanan kapanma ve kısıtlamalarla birlikte çok sayıda banka da ilk önlemler kapsamında şubelerine erişimi kısıtlamış ya da şubelerinin bazılarını tamamen kapatmıştır. Dolayısıyla müşteriler zorunlu olarak dijital bankacılık yöntemlerini kullanmaya yönelmiştir.

2. Nakit para kullanımı azalmıştır:

Her türlü alışveriş ve ticari faaliyetlerde Covid-19 öncesinde azalmaya başlayan nakit para ödeme tercihi Covid-19 bile beraber daha da düşmüştür. Bu süreçte pek çok firma ürün ya da hizmetlerinin satışını gerçekleştirdikleri mağaza ve şubelerine fiziksel erişimi kapatmış ya da sınırlandırmış ve sanal mağazalarından faaliyetlerine devam etmeyi tercih etmiştir. Ayrıca elden ele gezen nakit paraların virüsü bulaştıracağı endişesi de insanları nakit para kullanımından uzaklaştırmıştır. EY'nin gerçekleştirdiği ankete katılanlar bu endişeyi de dile getirmiştir. Bu durum katılımcılar arasında nakit kullanımında %57'lik bir düşüşe buna karşılık kredi kartları kullanımında %7, banka kartları kullanımında %10 ve çevrimiçi ödeme araçlarının kullanımında %14 artışa neden

olmuştur. Yine katılımcılar fiziksel mağazalardan alışveriş yapmak zorunda kaldıklarında da tercih ettikleri ödeme seçeneğinin temassız kartlar olduğunu dile getirmişlerdir. Bu dönemde temassız kart kullanımında %34 artış olmuştur. Ayrıca ankete katılanların %20'si önümüzdeki birkaç yıl içinde nakit kullanımını daha az temassız ödemeyi ise daha fazla tercih edeceklerini dile getirmişleridir.

3. Bankalara bu dönemde büyük sorumluluklar düşmektedir:

EY'nin anketine katılanların yarısından fazlası gelecekteki finans ile ilgili kararlarını pandemi sürecinde toplumdaki desteğini esirgemeyen şeffaf bankalardan yana olacağını dile getirmiştir. Buna karşılık, katılımcıların %44'ü bankaların pandemi sürecinde kârlarını maksimize etmeye odaklandığını gördükleri zaman satın alma kararlarının negatif yönde etkileneceğini dile getirmiştir. Pandemi sürecinde bankalar, hem devlet teşvik tedbirlerini halka ulaştırma hem de müşterilerine gösterdikleri tolerans ve sundukları acil durum finansmanı yardımı kampanyalarına bağış yapma yoluyla kriz sürecinde müşterilerini desteklemekte ön sıralarda yer almıştır. Kriz anında finansal kurumların faaliyetlerine güvendiklerini söyleyen katılımcıların yüzdesi %17'dir.

4. Müşteriler bankalardan daha fazla esneklik ve güven beklemektedir.

Mevcut pandemiden kaynaklanan kriz dünyada üzerindeki pek çok birey için büyük bir mali şok niteliği taşımaktadır. Bu krizden çıkmada ve müşterilerin ekonomik olarak tekrar ayağa kalkmasına yardımcı olma da bankalara büyük bir görev düşmektedir. Bu da bankaların sunacağı genişletilmiş destek ve esneklik ile olacaktır. Önümüzdeki 1-2 yıl içinde bankaların daha esnek olacağı konusunda hemfikir olan katılımcıların oranı %27'dir. Ankete katılanların %26'sı geleceğe hazırlıklı olmak için daha fazla yatırım yapmanın gerekli olduğunu düşünmektedir. Bankalar; tasarruf, yatırım, sigorta ve gelir yumuşatma ürünleri aracılığıyla müşterilerin geleceğe ve gelecekte yaşanabilecek krizlere daha iyi hazırlanmalarına yardımcı olma konusunda büyük bir role sahiptir. Yine bu kriz, finans hizmetlerinde bazı abonelik sistemine dayalı modellerin benimsenmesini hızlandırmıştır; bireylerin dörtte biri, refahı teşvik eden ürünler için bir prim ödemeye istekli olduklarını söylemiştir. Bu da sağlık ve zenginlik arasındaki bağlantıyı açıkça göstermektedir.

1.6. Fonlama Yapısı ve Maliyet

"Fon maliyeti", finans kurumlarının işlerinde kullandıkları fonlar için ödedikleri faiz oranını ifade etmektedir. Kullanılan fonların maliyeti, bir finans kurumu için en önemli girdi maliyetlerinden biridir, çünkü fonlar borçlulara kısa vadeli ve uzun vadeli krediler için kullanıldığında daha düşük bir maliyetle daha iyi bir getiri sağlar (Kagan, 2020). Bankaların fonlama maliyetleri, merkez bankaları tarafından açıklanan para politikası önlemlerinin etkisiyle 2020 yılı boyunca düşük seviyelerde seyretmiştir. Toplamda, borç verme oranları bankaların borçlanma maliyetlerine paralel olarak düştü, öyle ki büyük bankaların ortalama faiz marjları yıl içinde çok az değişti (Garner ve Suthakar, 2021: 50).

2020'de ülkelerin merkez bankaları nakit oranı hedefini tarihsel olarak düşük seviyelere indirdi ve bankaların fonlama maliyetini düşürmek ve hane halklarına ve işletmelere kredi arzını desteklemek için başka önlemler aldı. Nakit oranındaki indirimlerden ve diğer politika araçlarından faiz oranlarına olan akış, para politikası aktarımının önemli bir kanalıydı. Buna paralel olarak, bankaların borç fonlama maliyetleri ve kredi faiz oranları da yıl içinde önemli ölçüde gerilemiştir (Garner ve Suthakar, 2021: 50).

Merkez bankalarının vadeli fonlama kolaylığı, kredileri desteklemek için düşük maliyetli fonlama sağlayarak ve bankaların daha pahalı uzun vadeli toptan borç verme ihtiyacını azaltarak bankaların fonlama maliyetlerini de azalttı. Bankalar ayrıca, başlangıçta Mart ayındaki politika gevşemesine yanıt olarak ve aynı zamanda 2020 yılı boyunca mevduat da dahil olmak üzere fonlama arzındaki güçlü büyüme nedeniyle perakende mevduat oranlarını yıl içinde önemli ölçüde düşürdü. Bu maliyetlerdeki düşüş, bankaların geneline yansımaya devam etmektedir. Fonlama maliyeti, sabit faizli mevduat ve diğer vadeli fonlamanın vadesi geldiğinde daha 'düşük faiz oranlarıyla fonlama' ile değiştirilmektedir (Garner ve Suthakar, 2021: 51).

Genel olarak, toplam borç verme oranlarının 2020 yılı boyunca büyük bankaların fonlama maliyetlerine benzer bir oranda düştüğü tahmin edilmektedir. 2020 yılı boyunca fonlama maliyetlerindeki düşüşün büyük bir kısmı, kredi alanlar tarafından ödenen konut faiz oranlarına yansımıştır. İndirimler, değişken ve sabit oranlı krediler arasında farklılık göstermektedir. Mevcut değişken faizli konut kredilerinin faiz oranları yıl içinde yaklaşık 50 baz puan, yeni sabit faizli konut kredilerinin faiz oranları ise aynı dönemde 90 baz puan civarında düştü. Ödenmemiş işletme kredilerinin faiz oranları, bankaların 2020 yılı boyunca toplam borç fonlama maliyetlerindeki düşüşten biraz daha fazla düşmüştür (Garner ve Suthakar, 2021: 51).

Büyük bankaların hem kısa hem de uzun vadeli toptan borç piyasalarından sağladığı fonların payı 2020'ye göre önemli ölçüde azalmıştır. Banka tahvilleri bankaların uzun vadeli toptan borç fonlamalarının büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Bu tahvillerin stoku, büyük ölçüde offshore piyasalarda ihraç edilen tahvillerin vadelerine bağlı olarak 2020 yılına göre düşüş göstermiştir. Ayrıca, kredi varlık büyümesi önceki yıllara kıyasla düşük kalmış, bu nedenle bu bankaların diğerlerine göre daha az fonlamaya ihtiyacı olmuştur (Garner ve Suthakar, 2021: 53).

2. SONUÇ

Dünya Sağlık Örgütü, COVID-19 salgınının küresel olarak ciddiye alınması gereken bir hastalık olduğunu ve mümkün olan en geniş ölçüde önlemlerin alınması gerektiğini vurguladı. Salgınla mücadelede çeşitli ekonomik, sosyal ve mali önlemler alındı, yerinde önlemler alındı, kural ve düzenlemeler oluşturuldu. COVID-19 pandemisi ülkemizin tüm sektörlerini ve dünya ekonomisini olduğu gibi bankacılık sektörünü de ciddi şekilde etkiledi. Bu bağlamda bu çalışma, koronavirüs sürecinde Türk bankacılık sisteminin karşılaştığı zor durumu incelemektedir. Banka faaliyetlerinin mevcut durumuna göre değişen bankanın aldığı önlemleri, destek seçeneklerini ve hizmetlerini detaylı olarak açıklar.

Bütün bunlar için bankalar birbiri ardına adım atmaya çalışıyor. Banka çalışanları için çalışma sistemleri ve çalışma saatlerine ilişkin düzenleyici uygulamalar, mevcut ve yeni müşteriler için yeni eylemler, şube lokasyonlarının sosyal mesafe gözetilerek yeniden düzenlenmesi, banka bilgi ve teknoloji sistemlerinin güncellenmesine yönelik altyapı sistemleri, sağlık ve hijyen uygulamaları ve çeşitli ürün yenilikleri yaratmak için birçok adım attı. Ayrıca çoğu bankacılık işlemi, belirlenen limitler dahilinde şubeye gitmeden tek başına internet ve dijital ortamda hızlı bir şekilde yapılabilen ve hizmette daha güvenli bir sistem oluşturulmasına olanak tanımaktadır. Dünya Bankası Sistemi, Banka'nın hedef ve politikalarını mevcut duruma göre revize etmek için yeni teknoloji uygulamalarını aktif olarak kullanmaktadır. Bu sayede müşterilerine sağlıklı ve kesintisiz hizmet vermeye devam etmektedir.

Yapılan düzenlemelerin bankaları aşırı yüklenmediği, likiditelerini azaltmadığı ve düzenlemelerin dengeli olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, bankalar bu pandemi sırasında üzerine düşen rolü tam olarak yerine getirebilmiş, yatırım ve ekonomik faaliyet için hızlı finansman sağlamaya devam ederek ekonomik büyümeyi desteklemeye devam etmiştir. Türkiye'nin ilk koronavirüs vakasının (COVID-19) laboratuvar ortamında doğrulanmasıyla, Türk bankacılık sektörü yeni koronavirüsle mücadele etmek için değişen koşullara hızla adapte oldu. Dolayısıyla dünyanın içinden geçmekte olduğu pandemi krizine hazırlanan sektörlerden birinin de ülkemizde bankacılık sektörü olduğu söylenebilir.

REFERENCES

- Acharya, V. And Steffen, S. (2020). 'Stress tests' for banks as liquidity insurers in a time of COVID. <https://voxeu.org/article/stress-tests-banks-liquidity-insurers-time-covid> (Erişim Tarihi: 05.09.2021).
- Altavilla, c., Barbiero, F., Boucinha, M., Burlon, L., (2020). The COVID-19 policy response and bank lending. <https://voxeu.org/article/covid-19-policy-response-and-bank-lending>.
- And lending rates. *Reserve bank of Australia. Bulletin – March*, 50-58
- Bellens, J. (2020). How banks can successfully emerge from COVID-19. https://www.ey.com/en_gl/banking-capital-markets/how-banks-can-successfully-emerge-from-covid-19
- Brooks, R., Ribakova, E., Lanau, S., Fortun, J. & Hilgenstock, B. (2020). Sudden stop in emerging markets. *IIF Capital Flows Report*, April 9, 2020. https://www.iif.com/Portals/0/Files/content/2_IIF2020_April_CFR.pdf. (Erişim Tarihi: 08.09.2021)
- Carbó, S., P. J. Cuadros y F. Rodríguez (2021). Interest rates and the banking business post pandemic. *SEFO – Spanish Economic and Financial Outlook* 10, n.º 1 (enero): 41-48. https://www.ivie.es/es_ES/ptdoc/interest-rates-and-the-banking-business-post-pandemic/ (Erişim Tarihi: 06.09.2021).
- Erik Feyen, Tatiana Alonso Gispert, Tatsiana Kliatskova, Davide S. Mare 17 December 2020 Taking stock of the financial sector policy response to COVID-19 around the World.
- Gounopoulos, Dimitrios and Luo, Kaisheng and Nicolae, Anamaria and Paltalidis, Nikos (2021). Banks' liquidity management during the COVID-19 pandemic. <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/108219/>
- Güney, N. & Hopoğlu, S. (2021). Covid-19 pandemisinin uluslararası sermaye hareketliliği üzerine etkisi: Türkiye örneği. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 4 (1), 56-74 . DOI: 10.46737/emid.870510
- International Monetary Fund (2021). <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/07/27/world-economic-outlook-update-july-2021> (Erişim Tarihi: 05.09.2021).
- Kagan, J. (2020). Cost of funds. <https://www.investopedia.com/terms/c/costoffunds.asp>
- Kandemir, T. ve Arıcı, D. (2013). Mevduat bankalarında CAMELS performans değerlendirme modeli üzerine karşılaştırmalı bir çalışma (2001-2010). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 61-87.

- Lighthizer, R.E., (2020). The era of offshoring U.S. jobs is over. *The New York Times*, 11 Mayıs 2020, <https://www.nytimes.com/2020/05/11/opinion/coronavirus-jobs-offshoring.html?action=click&module=Opinion&pgtype=Homepage>
- Müftüler-Baç, M. (2020). *Covid-19 sonrası küresel sistem: eski sorunlar yeni trendler*. Ankara: SAM Yayınları, 21.
- Şaklaroğlu, S., Aydın, S., Saygın Akca, T., Şahan Şavur, N., Eke, E. C., Şahindal, H., Aydın, A., Pak, U. D., (2020), Salgının ekonomiye ve piyasalara etkileri. <https://www.vkyanaliz.com/Files/docs/kovid---19-salginin-ekonomiye-ve-piyasalara-etkileri-1586510231.pdf>
- TBB, (2021). *Bankalarımız 2020*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yay., No: 339.
- Walters, T. (2020). Liquidity crisis. <https://www.investopedia.com/terms/l/liquidity-crisis.asp>